

เส้นทางสู่สภาองค์กรชุมชนศรีสว่าง

ข้อมูลพื้นฐาน

ตำบลศรีสว่าง อำเภอโพธาราย จังหวัดร้อยเอ็ด ตั้งอยู่ในเขตทุ่งกุลาร้องไห้ มีลำน้ำเสียวไหลผ่านด้านทิศเหนือ ส่วนใหญ่ทำการเกษตร ได้แก่ ทำนา ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมและเลี้ยงสัตว์ ลักษณะภูมิประเทศ มีพื้นที่ 31,743 ไร่ ลักษณะทั่วไปเป็นที่ราบทุ่งนาโล่ง สภาพดินเป็นดินร่วนปนทราย - ดินเหนียวปนทราย อุ่มน้ำปานกลาง ฤดูแล้งอากาศร้อนจัด และมีพื้นที่สำหรับการทำนาจำนวน 27,143 ไร่ มีแหล่งน้ำสำคัญ ได้แก่ ลำน้ำเสียว กุดจงอ่าง หนองคู หนองใหญ่ และหนองน้ำตามธรรมชาติอยู่ทั่วทั้งตำบล แบ่งเขตปกครองออกเป็น 15 หมู่บ้าน มีประชากรทั้งหมด 7,428 คน จำนวนครัวเรือน 1,373 ครอบครัวยุคใหม่จะประกอบอาชีพการทำนาปลูกข้าว โดยเฉพาะข้าวหอมมะลิ ที่ขึ้นชื่อว่ากลิ่นหอมและมีกระบวนการผลิตที่เป็นธรรมชาติ

ตำบลศรีสว่าง เป็นพื้นที่หนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย วิถีชีวิตที่เกื้อกูลเปลี่ยนเป็นต่างคนต่างอยู่ คนแก่อยู่บ้านเลี้ยงดูเด็กเล็ก คนหนุ่มคนสาว คนมีแรงงานไปหากินและใช้แรงงานในเมืองหลวง ความเอื้ออาทรต่อกันเหือดหายไปจากชุมชน เพราะต่างต้องดิ้นรนแก้ปัญหาหนี้สินของตนและครอบครัว ทรัพยากรธรรมชาติดิน-น้ำ-ป่าเสื่อมโทรม สภาพอากาศเปลี่ยนแปลงไป ภัยแล้ง-น้ำท่วมมีความรุนแรงมากขึ้น ผืนดินที่เคยอุดมสมบูรณ์มาวันนี้ให้ผลผลิตไม่คุ้มค่างับแรงงานที่ทุ่มเทลงไป แหล่งอาหารตามธรรมชาติตามฤดูกาลล้วนหายากมากขึ้น

แต่ในวันนี้ 15 หมู่บ้านในตำบลศรีสว่างกำลังเข้าสู่กระบวนการฟื้นฟูชุมชน และเริ่มเห็นผลเป็นรูปธรรม พร้อมเกิดเป็นรูปแบบใหม่ของการพัฒนานั้นคือ“สภาองค์กรชุมชน” เป็นกระบวนการฟื้นฟูที่ยึดหลักการเปิดกว้างให้พี่น้องประชาชนมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางในการกำหนดแนวทางพัฒนาชุมชน และเชื่อมั่นในภูมิความรู้ ความสามารถของคนท้องถิ่น

พัฒนาการงานพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

เรื่องราวการฟื้นฟูชุมชนในตำบลศรีสว่าง เริ่มต้นจากความกระตือรือร้นสนใจที่จะพัฒนาชุมชนตนเองให้เจริญก้าวหน้า และมีความร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ เป็นอย่างดี สิ่งต่างๆ เหล่านี้ทำให้เกิดการรวมกลุ่มกันเองของชาวบ้านตามความสนใจ เช่น กลุ่มเกษตรทำนา กลุ่มเกษตรอินทรีย์ กลุ่มลูกแก้ว กลุ่มปุ๋ยชีวภาพ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ ฯลฯ จนกระทั่งมีกลุ่มองค์กรต่างๆ ที่เข้มแข็งในตำบลศรีสว่างมีมากกว่า 41 กลุ่ม แต่มีลักษณะต่างกลุ่มต่างทำตามเป้าหมายของแต่ละกลุ่ม

ประมาณปี 2520 เมืองค์กรพัฒนาจากต่างประเทศเข้ามาทำงาน เช่น แคนาดา ส่งเสริมการเลี้ยงวัว และกลุ่มเครดิตยูเนียน เป็นต้น ต่อมาหน่วยงานของรัฐก็เข้ามาสนับสนุนการตั้งกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มอาชีพ กลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการผลิต เป็นต้น แต่กลุ่มก็ไม่เข้มแข็งมากนัก จนกระทั่งปี 2544 ก็มีขบวนการส่งเสริมเรื่องการทำแผนแม่บทชุมชนโดยสำนักงานกองทุนเพื่อสังคม ซึ่งกลุ่มต่างๆ ก็ได้มีโอกาสคุยกันเพราะมีคณะกรรมการจัดทำแผนชุมชน ผู้นำกลุ่มมีโอกาสได้คุยกัน ผู้นำชาวบ้านได้ศึกษาปัญหาตัวเองมีการจัดทำข้อมูลด้านต่างๆ ในระดับครัวเรือน ซึ่งจากข้อมูลการจัดทำแผนแม่บทชุมชนที่สำคัญข้อมูลหนึ่ง คือ มีการใช้ปุ๋ยเคมีมากในการทำนา ซึ่งเฉลี่ยประมาณ 9,771,480 บาท/ปี และถ้าอยากให้ได้ปริมาณมากขึ้นก็ต้องใช้ปุ๋ยเคมีเพิ่มขึ้นอีก จากข้อมูลดังกล่าวทำให้ชุมชนรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มเกษตรอินทรีย์ เพื่อแก้ปัญหาด้านการใช้สารเคมีในการเกษตรที่มีต้นทุนสูง

ประกอบกับในช่วงนั้นได้เข้าร่วมทำโครงการวิจัยแบบมีส่วนร่วมในชุมชน กับ สกว. คือโครงการส่งเสริมการผลิตข้าวอินทรีย์ศรีสว่าง จึงเกิดเป็นโรงเรียนเรียนเกษตรอินทรีย์ ที่จัดกระบวนการเรียนรู้การผลิตปุ๋ยอินทรีย์และการใช้ปุ๋ยในการเกษตร จนเกิดเป็นเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ทั่วทั้งตำบล

ในปี 2547 ได้จัดทำโครงการฟื้นฟูชุมชนท้องถิ่น ที่เห็นผลชัดเจนคือการจัดสวัสดิการชุมชน ปัจจุบันได้รวมตัวเป็น เครือข่ายสวัสดิการชุมชนตำบลศรีสว่าง มีสมาชิกประมาณ 2,000 คน ครอบคลุมทั้ง 15 หมู่บ้าน โดยมีแผนที่จะสร้างชุมชนศรีสว่างให้เป็นชุมชนน่าอยู่, ชุมชนเอื้ออาทรต่อกันและชุมชนเข้มแข็ง ทั้งทางด้านที่อยู่อาศัย ผู้ด้อยโอกาส ฯลฯ ซึ่งการรวมตัวกันทำสวัสดิการได้สอดคล้องกับวิถีชุมชนที่เน้นการช่วยเหลือเกื้อกูลกันมาตลอด ปัจจุบันมีกองทุนงานที่ยกระดับสถานะของกลุ่มองค์กรในตำบลศรีสว่างให้มีการยอมรับร่วมกันทั้งคนในตำบลและหน่วยงานต่างๆ ได้รับรู้ได้แก่ การสร้างการยอมรับและรับรองสถานภาพขององค์กรชุมชนที่มีตัวตนและทำกิจกรรมอย่างจริงจังในตำบล ซึ่งได้ให้การรับรองสถานภาพไปแล้ว 39 กลุ่ม 10 เครือข่าย และจะสร้างกระบวนการรับรองสถานภาพให้กับกลุ่มองค์กรทุกๆ ปี

การก่อเกิดสภาองค์กรชุมชน

จากการที่คนในชุมชนมีกลุ่มสังกัดมากกว่า 1 กลุ่ม และกิจกรรมแต่ละกลุ่มล้วนมีส่วนสัมพันธ์กับกลุ่มอื่นๆ ชาวชุมชนจึงตกลงจัดให้มีการประชุมผู้นำกลุ่มทุกกลุ่ม เพื่อร่วมกันหาทางเชื่อมร้อยแต่ละกลุ่มเข้าด้วยกัน จนในที่สุดจึงรวมกลุ่มต่างๆ เป็นเครือข่าย จำนวน 10 เครือข่าย ซึ่งถือเป็นฐานสำคัญในการเป็นสภาองค์กรชุมชน มีการส่งตัวแทนของกลุ่มมาเข้าร่วมประชุมกัน ขณะนั้นเรียกว่า “สภาเครือข่ายองค์กรชุมชน” หรือขณะนี้เรียกว่า “สภาองค์กรชุมชน” ทำอย่างนี้มาตลอด 4-5 ปี สถานที่ประชุมก็เปลี่ยนไปตามเหมาะสม เช่นที่ศาลาวัด ที่ทำการ อบต. และมีชาวบ้านที่พออ่านออกเขียนคล่องทำหน้าที่เป็นผู้บันทึกการประชุม

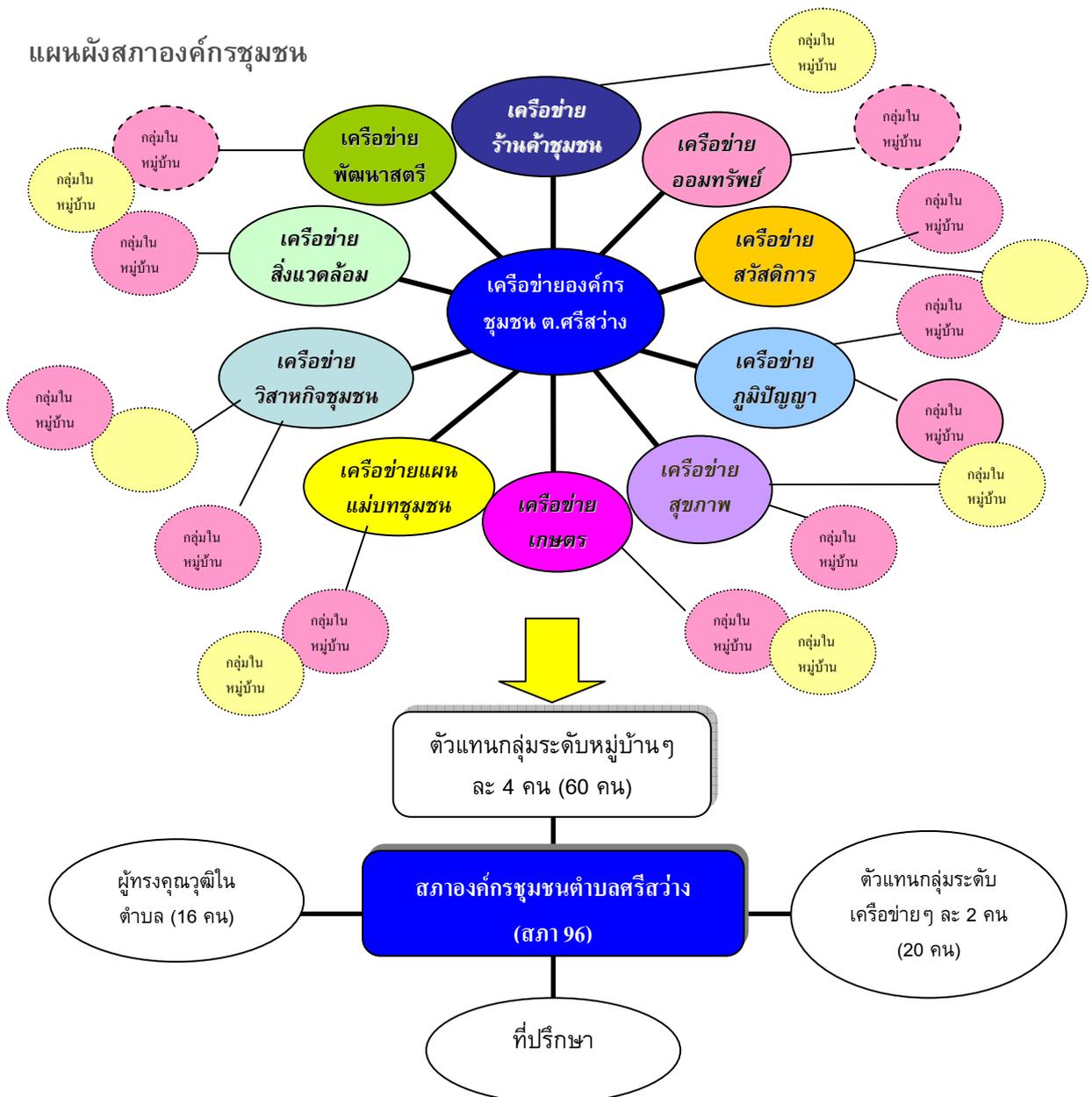
ขั้นตอนการขึ้นรูปสภาองค์กรชุมชนตำบลศรีสว่าง

เนื่องจากตำบลศรีสว่างมีฐานองค์กรชุมชนที่เข้มแข็ง และมีการรับรองสภาพอยู่แล้ว การดำเนินงานในการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชน จึงเริ่มจาก

1. การประชุมแกนนำชุมชนเพื่อทำความเข้าใจ
2. จัดแจ้งองค์กรชุมชนตาม พ.ร.บ.
3. คัดเลือกผู้แทนจากชุมชนได้ 80 คน
4. ประชุมผู้แทนเพื่อจัดตั้งสภาองค์กรชุมชน
5. เสนอชื่อผู้แทนชุมชนที่จะเป็นสมาชิกสภาองค์กรชุมชน
6. เลือกสมาชิกผู้ทรงคุณวุฒิ
7. จัดแจ้งการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชน

และจากการที่ อบต. สามารถทำงานร่วมกับชุมชนได้เป็นอย่างดี จึงได้เข้ามาเป็นที่ปรึกษาของสภาองค์กรชุมชน

แผนผังสภาองค์กรชุมชน

ผู้เข้าประชุมไม่ได้จำกัดจำนวนคนที่เป็นสมาชิกสภาองค์กรชุมชนและไม่ได้จำกัดว่าต้องเป็นคนเดิม ผู้ที่เข้าประชุมมีทั้ง สมาชิก อบต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้อาวุโส ไปกระทั่งชาวบ้านทั่วไป ทำให้ชาวบ้านได้เข้าร่วมประชุมอย่างทั่วถึง และรับรู้เรื่องราวที่เกิดขึ้นในชุมชน

การเปลี่ยนแปลงของชุมชนจากวงประชุมสภาองค์กรชุมชน

จากที่ประชุมสภาองค์กรชุมชน ซึ่งนอกจากจะเป็นเวทีวางแผนร่วมกันและบอกเล่า

ความก้าวหน้าของกิจกรรมต่างๆ แล้วยังกลายเป็นพื้นที่ให้ชาวบ้านได้คลายข้อสงสัย เพราะจะมีผู้รู้เรื่องในแต่ละเรื่องในที่ประชุม เช่น คำถามที่เกี่ยวกับการทำงานของอบต. เรื่องงบประมาณ เรื่องสิทธิประโยชน์จากกองทุนสวัสดิการ เรื่องการทำปุ๋ยชีวภาพ เป็นต้น เมื่อแต่ละคำถามมีคำตอบทำให้แต่ละคนเกิดการเรียนรู้ บางกรณีก็ช่วยลดความขัดแย้งในชุมชนได้

สภาองค์กรชุมชน เป็นเวทีให้ทุกคนมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาของชุมชน เช่น ปัญหาภัยแล้ง น้ำท่วม ชาวบ้านก็จะร่วมกันคิดหาทางแก้ปัญหา ผู้เฒ่าผู้แก่ก็จะแนะนำว่าธรรมชาติของลำห้วยเป็นยังไง ต้องดูแลรักษาพื้นที่ป่า การใช้น้ำ การวางแผนเก็บน้ำ ขุดลอกลำห้วย นั่นคือการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และก็แบ่งงานกันไปทำ เรื่องการแก้ปัญหาพันธุ์ข้าวที่ไม่มีคุณภาพ ผลผลิตข้าวไม่ดี จึงเกิดการพัฒนาเมล็ดพันธุ์ข้าว ก็จะมีเกษตรกรตำบลมาแนะนำความรู้ มาผสมกับความรู้ของชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านร่วมกันพัฒนาเมล็ดพันธุ์ข้าวเพื่อที่จะได้ผลผลิตมากขึ้น

ตัวอย่างเช่น กลุ่มแม่บ้านสตรี ได้หาทางแก้ไขปัญหาเงินทองของครอบครัว โดยการทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของครอบครัว และก็พบว่าแต่ละครอบครัวต้องจ่ายเงินซื้อน้ำยาล้างจาน สบู่ ยาสระผม ซึ่งเป็นสิ่งที่ชาวบ้านสามารถทำได้ จึงมารวมกลุ่มกันทำน้ำยาล้างจานแล้วซื้อขายกันเอง ส่วนตนเองในฐานะที่เป็นตัวแทนองค์กรชุมชนในที่ประชุม และเป็นนายก อบต. ด้วยก็จะแนะนำว่าเรื่องไหนสามารถของงบประมาณสนับสนุนจาก อบต. ได้ ก็ให้ชาวบ้านเขียนโครงการเสนอเข้าไป นั่นคือการทำงานร่วมกันระหว่างท้องถิ่นกับชุมชน

ในระดับที่เป็นการเสนอแผน ทางสภาองค์กรชุมชนศรีสว่าง ได้เข้ามามีส่วนร่วมเสนอ เช่น เมื่อ อบต. จัดทำแผนพัฒนาและใช้งบประมาณ ก็จะนำเอาแผนแม่บทชุมชนเข้าไปผนวกรวมไว้ แล้วจัดกิจกรรมที่ชาวบ้านเสนอเข้าตามหมวดหมู่ต่างๆ ตามงบประมาณ นั่นคือชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาและใช้งบประมาณของ อบต. ทำให้การทำงานของ อบต. มีความโปร่งใสมากขึ้น และก็สอดคล้องกับระเบียบปฏิบัติของ อบต. ที่ระบุไว้ว่า จะต้องทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่น และต้องนำแผนจากชุมชนมาประกอบการทำแผน

นายธนาทร พานทอง นายกองค์การบริหารส่วนตำบล กล่าวถึงบทบาทของสภาองค์กรชุมชนต่อการบริหารงานท้องถิ่นว่า “ผมเห็นแต่ภาพความสามัคคี ไม่ใช่ความขัดแย้งหรือเข้ามายุ่งยวมในการทำงานงบประมาณ แต่เป็นการทำงานร่วมกัน และไม่มีใครจะมากล่าวโทษว่า ไม่ได้ให้ความช่วยเหลือ ดูแลชาวบ้าน เพราะว่าชาวบ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมแก้ปัญหาด้วยตนเองแล้ว โดยมี อบต. สนับสนุน สรุปคือ อบต. ก็มีคนแบ่งเบาภาระงานเพราะมีชาวบ้านมาช่วยนับพันคน การจัดสรรทรัพยากรของ อบต. ก็กระจายถึงชาวบ้านทุกกลุ่ม ส่วนชุมชนก็เข้มแข็ง”

